

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

«الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللَّوَائِسُ»

الكافي، جلد ۱، صفحه ۲۶

امام خامنه‌ای مدظله‌العالی:

درس خواندن و تهذیب اخلاق و هوشیاری سیاسی همراه با تلاش‌های انقلابی، وظائفی هستند که دختران و پسران این نسل باید آنها را هرگز فراموش نکنند. ۱۳۹۸/۹/۲۴

عنوان:

اسلام سلفی

شناسنامه مطلب	
b-272-1	کد مطلب
بصیرتی / مباحث آموزشی / گام اول: اطلاعات سیاسی / مقدماتی	رده
اسلام سلفی / اسلام التقاطی / اسلام	برچسب
	توضیحات

پایگاه تزکیه‌ای، علمی، بصیرتی و مهارتی نُمُو

nomov.ir

سَلَفِیَه

سَلَفِیَه یا سَلَفِی گری اندیشه و جریانی اجتماعی و مذهبی میان اهل سنت که راه حل مشکلات مسلمانان را پیروی از شیوه سَلَف (مسلمانان متقدم) می‌داند. سلفیه با استناد به حدیثی از پیامبر اسلام (ص)، سه قرن نخستین اسلامی را بهترین قرون اسلامی تلقی می‌کنند و برای کسانی که در این دوره زندگی کرده‌اند، مرجعیت فکری قائل‌اند.

به‌باور سلفیان، قرآن و سنت پیامبر تنها با تفسیر صحابه، تابعین و تابعینِ تابعین معتبر است. آنها عقل را حجت نمی‌دانند و برای فهم آموزه‌های دینی تنها بر آیات قرآن و احادیث تکیه می‌کنند.

طبق برداشت سلفیه از توحید، بسیاری از مسلمانان مشرک‌اند. ابن تیمیه، ابن قیم جوزیه، محمد بن عبدالوهاب، محمد شوکانی و رشید رضا از مهمترین نظریه‌پردازان سلفیه هستند. بر پایه اعتقادات سلفیه، گروه‌های جهادی و تندرویی همچون طالبان و داعش شکل گرفته‌اند که بسیاری از مسلمانان را کافر و جهاد با آنان را وظیفه خود می‌دانند.

تعریف

سَلَف به معنای پیشینیان است.^۱ سَلَفِیَه گروهی هستند که ادعای تبعیت از «سَلَف مسلمانان» را دارند. در اینکه منظور از سلف چه کسانی هستند، اختلافاتی در بین آنان وجود دارد، اما بیشترشان منظور از «سلف صالح» را شخصیت‌های سه قرن نخستین اسلامی (پیامبر اسلام (ص)، صحابه، تابعین و تابعینِ تابعین) می‌دانند. استناد آنها در این زمینه به «حدیث قرون نخستین» است که آن را از پیامبر اسلام (ص) نقل می‌کنند: «بهترین مردم (مردمان) قرن من هستند، سپس کسانی که در پی ایشان می‌آیند و سپس دیگرانی که در پی آنان می‌آیند.»^۲ سلفیه آنچه را مخالف با گفتار یکی از صحابه پیامبر باشد، بدعت می‌دانند.^۳

ویژگی‌های فکری

برخی از ویژگی‌های سلفیان عبارت‌اند از:

(۱) تأکید بر نقل و تضعیف عقل

^۱ ابن منظور، لسان العرب، ۱۴۱۴ق، ج ۹، ص ۱۵۸.

^۲ علیزاده موسوی، سلفی‌گری و وهابیت، ۱۳۹۳ش، ص ۳۲.

^۳ ابن قیم جوزیه، اعلام الموقعین، ۱۴۱۱ق، ج ۴، ص ۱۱۵.

سلفیان، نقل (آیات قرآن و احادیث) را بر عقل ترجیح می‌دهند. به نظر ابن تیمیه پیشوای سلفیان، جز قرآن و سنت راهی برای شناخت آموزه‌های دینی از جمله عقاید و احکام وجود ندارد. او معتقد است که استدلال‌های عقلی به صورت مستقل اعتبار ندارند و نقش آنها تنها تصدیق و اعتراف به محتوای متون دینی و تقویت آنها است.

۲) ظاهرگرایی

سلفیان تنها به ظاهر آیات قرآن استناد می‌کنند و هیچ تأویل و تفسیری از آیات قرآن را درست نمی‌دانند. برای مثال بر پایه آیه «الرحمن علی العرش استوی» که معنای ظاهری آن این است که خدا بر تختی قرار گرفته است،^۱ می‌گویند خدا واقعاً تختی دارد که بر آن می‌نشیند. همچنین از تعبیر قرآنی «یدالله» برداشت می‌کنند که خدا دست دارد.^۲

۳) تکفیر

ابن تیمیه گروه‌ها و مذاهب بسیاری را از دین خارج می‌دانست و تکفیر می‌کرد. المشعبی در کتاب «منهج ابن تیمیه فی التکفیر» چندین گروه را که ابن تیمیه آنان را تکفیر کرده است، با دلایل او آورده است. فلاسفه، باطنیه، اسماعیلیه، شیعه اثنا عشری و قدریه از آن جمله‌اند.^۳ برخی از چیزهایی که در دیدگاه ابن تیمیه موجب کفر می‌شوند، عبارت‌اند از: واسطه‌قراردادن بین خود و خدا، تشبّه به کفار، مخالفت با حدیث متواتر و مخالفت با اجماع. برخی از گروه‌های سلفی جدید که به سلفیه تکفیری شهرت دارند، معنا و مصادیق کفر را بسیار گسترش می‌دهند و از تکفیر برای عملیات جهادی جواز می‌گیرند

پیشینه

در پیشینه سلفی‌گری اصحاب حدیث قرار دارند که گرچه به این عنوان شناخته نمی‌شدند، اصطلاح سلف میانشان رواج پیدا کرد.^۴ احمد بن حنبل (درگذشت ۲۴۱ق) پیشوای آنان پیروان خود را در کنار تبعیت از سنت پیامبر(ص)، به پیروی از اصحاب پیامبر^۵ یا هدایت‌یافتگان از اصحاب و تابعین دعوت می‌کرد.^۶

^۱ سوره طه، آیه ۵، ترجمه مشکینی.

^۲ علیزاده موسوی، سلفی‌گری و وهابیت، ۱۳۹۳ش، ص ۶۱-۶۲.

^۳ المشعبی، منهج ابن تیمیه فی مسألة التکفیر، ۱۴۱۸ق، ص ۳۵۱-۴۶۳.

^۴ پاکتچی، و هوشنگی، بنیادگرایی و سلفیه، ۱۳۹۳ش، ص ۳۰.

^۵ جبرین، شرح أصول السنة لإمام أحمد بن حنبل، ۱۴۲۰ق، ج ۱، ص ۳۶.

^۶ ابن بدران دمشقی، المدخل الی مذهب الامام احمد بن حنبل، ۱۴۰۱ق/۱۹۸۱م، ص ۵۳ و ۵۴.

سلف‌گرایی در پیروان ابن حنبل در سده‌های بعد، گاه به غوغایی اجتماعی هم بدل شد. برای مثال در قرن چهارم قمری، ابوبکر بربهاری، واعظ حنبلی گروهی از حنبلیان تندرو در بغداد را گرد خود جمع کرد و با عنوان مبارزه با بدعت، در اقداماتی همچون مخالفت با مراسم عاشورای حسینی در تقابل با شیعه و در موضوعاتی همچون نحوه اعتقاد به صفات خدا در مقابل اهل سنت قرار گرفت.^۱

پس از ابن تیمیه شاگردش ابن قَیِّم جوزیه (درگذشت ۷۵۱ق) اصلی‌ترین مروج افکار او بود. پس از او نیز ابن رجب حنبلی (درگذشت ۷۹۵ق) این راه را ادامه داد.^۲ در میان عالمان حنبلی نسل‌های بعد، گرایش سلفی امری رایج بود و اشخاصی چون عثمان بن قانده (درگذشت ۱۰۹۷ق) در نجد و محمد بن احمد سفارینی در شام از سلفیه بوده‌اند.

جریان‌های معاصر سلفی

وهابیت، سازمان اخوان المسلمین و مکتب دُیوبندیه از مهم‌ترین جریان‌های مذهبی و اجتماعی سلفیه‌اند:

وهابیت

در نیمه دوم سده دوازدهم قمری، محمد بن عبدالوهاب در عربستان با برخورداری از حمایت محمد بن سعود توانست دعوتی را در نقاط مختلف جزیره‌العرب گسترش دهد. اندیشه وی بر مبانی فکری ابن تیمیه استوار بود. او را از ابن تیمیه هم تندروتر دانسته‌اند. محمد بن عبدالوهاب با نام خرافه‌ستیزی، تعالیم اعتقادی را بسیار تقلیل داد و ذیل عنوان جهاد جمع بزرگی را بسیج کرد، حکومت آل سعود را ایجاد نمود و ضربه سختی بر حکومت عثمانی وارد کرد.^۳

بنابر آموزه‌های وهابی، زیارت قبور و ساخت بنا و مقبره و گنبد بر قبور حرام و توسل بدعت و مستلزم شرک است.^۴ وهابی‌ان پس از تسلط بر عربستان، آثار به‌جامانده از صدر اسلام را تخریب کردند. تخریب قبور بقیع در سال ۱۲۲۱ق و تخریب حرم امام حسین (ع) و سرقت ضریح و اشیای قیمتی آن و کشتار تعدادی از زائران حرم امام حسین (ع) و اسیرکردن زنان شهر کربلا در سال ۱۲۱۶ق از جمله اقدامات آنان است.^۵

^۱ پاکتچی و هوشنگی، بنیادگرایی و سلفیه، ۱۳۹۳ش، ص ۷۱ و ۷۲.

^۲ همان ۱۳۹۳ش، ص ۷۹.

^۳ پاکتچی و هوشنگی، بنیادگرایی و سلفیه، ۱۳۹۳ش، ص ۳۳.

^۴ مغنیه، هذه هي الوهابية، منظمة الاعلام الاسلامي، ص ۷۴ تا ۷۶.

^۵ امین، كشف الإرتياب، دارالکتب الاسلامی، ص ۱۵ و ۳۳.

اخوان المسلمین

سازمان اخوان المسلمین جریانی سلفی است که توسط حسن البنا در مصر تأسیس شد. حسن البنا پیرو اصلاح طلب پیش از خود رشید رضا بود که از یک سو تحت تأثیر دیدگاه‌های ابن تیمیه و محمد عبده، تفکر سلفی داشت؛ و از سوی دیگر با تأثیرپذیری از سید جمال‌الدین اسدآبادی در راه وحدت مسلمانان تلاش می‌کرد.

حسن البنا در سال ۱۹۲۸م هسته اولیه اخوان المسلمین را با شش نفر از جوانان پیرو خود در مصر تشکیل داد. به زودی این جمعیت شعبه‌های متعددی در شهرهای مختلف مصر، فلسطین، سودان، عراق و سوریه پیدا کرد و او بین پیروانش به عنوان مرشد عام لقب یافت.

مهمترین اهداف اخوان المسلمین تأسیس حکومت اسلامی، اصلاحات اجتماعی و مخالفت با استعمار برشمرده شده است. در نسل‌های بعد در جمعیت اخوان المسلمین انشعاب پیدا شد و جمعی از جوانان اسلام‌گرای اخوان با الهام از اندیشه‌های سید قطب که ایجاد نظام اسلامی را ضروری می‌دانست، گروه‌های جهادی تشکیل دادند.

دیوبندیه

مکتب سلفی در شبه‌قاره هند توسط شاه ولی‌الله دهلوی (۱۱۱۴-۱۱۷۶ق) نهادینه شد. او که رساله‌ای در دفاع از ابن تیمیه دارد، در آثارش اعمالی مثل زیارت قبور، توسل، استغاثه، نذر و قسم را از مظاهر شرک شمرده است.

پس از شاه ولی‌الله دهلوی، برخی از شاگردان با واسطه‌اش مدرسه دیوبند را تأسیس کردند و افکار او را نشر دادند. این مدرسه به زودی رونق گرفت و با جذب دانشجویانی از سراسر هند و دیگر کشورها به بزرگترین مدرسه علمیه هند مبدل شد. پس از انقلاب اسلامی ایران، دیوبندیه که از گذشته با شیعه در تقابل بود، با هدف جلوگیری از شیعه‌شدن اهل سنت پاکستان، انجمن سپاه صحابه را تشکیل داد.

طالبان

طالبان گروهی سلفی و جهادی و تلفیقی از مذهب دیوبندی و قومیت پشتو است که توانست در دوره‌ای در افغانستان به قدرت برسد. هسته اصلی طالبان را مجاهدان حاضر در درگیری‌های افغانستان و شوروی تشکیل می‌دادند. رهبر طالبان ملا محمد عمر بود که پس از تصرف کابل به دست طالبان، امیرالمومنین لقب گرفت. جمعیت طالبان ملا عمر را خلیفه می‌شمردند و مخالفان او را یاغی علیه خلیفه و مهدورالدم می‌دانستند.

طالبان با هرگونه تجددگرایی مخالف‌اند. برای نمونه در ابتدا استفاده از تلویزیون را ممنوع کردند. همچنین اجازه نمی‌دادند دختران به مدرسه بروند. آنها مراکز زیارتی و میراث فرهنگی را با شعار مبارزه با بت‌پرستی تخریب می‌کردند.

القاعده

پس از حمله شوروی به افغانستان گروهی از مسلمانان تندروی عرب، از نقاط مختلف جهان با انگیزه جهاد در این منطقه حضور یافتند. این افراد که به افغان‌های عرب شهرت یافتند، تحت رهبری عبدالله عزام که دیدگاه جهادیان اخوان‌المسلمین را داشت، سازمان یافتند و در بیرون‌راندن شوروی از افغانستان نقش مؤثری ایفا کردند.

پس از جنگ افغانستان و مرگ عبدالله عزام، اسامه بن لادن رهبری این گروه را برعهده گرفت و با تأسیس القاعده از پراکندگی افغان‌های عرب‌های مجاهد جلوگیری کرد. او در پی تأسیس جبهه جهانی جهاد برضد یهودیان و صلیبیان برآمد. این گروه در سال‌های بعد، عملیات‌های تروریستی متعددی در کشورهای مختلف جهان انجام دادند که از جمله آنها حملات یازده سپتامبر ۲۰۰۱ در کشور آمریکا است.

داعش

داعش مخفف (الدولة الإسلامية في العراق والشام) گروهی تکفیری است که از القاعده منشعب شده است. این گروه در سال ۲۰۰۶م با عنوان «جماعه التوحید والجهاد» به رهبری ابومصعب زرقاوی در عراق تأسیس شد و به القاعده عراق مشهور بود. سپس بخش‌هایی از عراق و سوریه را اشغال کرد و در سال ۲۰۱۴م «دولت اسلامی در عراق و شام» را تشکیل داد و ابوبکر البغدادی را به‌عنوان خلیفه معرفی کرد.

داعش جنایات بسیاری را مرتکب شد و شمار بسیاری از افراد غیرنظامی را به قتل رساند. کشتار افراطی داعش باعث شد حتی ایمن الظواهری رهبر القاعده به آن معترض شود؛ تا جایی که وی در نهایت اعلام کرد داعش هیچ ارتباطی با القاعده ندارد.

نگاه سلفیه به شیعه

به گفته برخی از پژوهش‌گران، از نظر تاریخی، سلفی‌گری دشمن خود را در درون اهل سنت تعریف کرده بود؛ اما سلفی‌های وهابی، از ابتدا برضد شیعیان اقدام کردند که کشتار عتبات در دوره محمد بن عبدالوهاب نمونه آن است. البته سلفی‌های غیروهابی مانند اخوان‌المسلمین، روابط مناسبی با شیعیان داشتند؛ حتی در مواردی برضد اسرائیل با یکدیگر همکاری می‌کردند؛ اما سلفی‌های جدید، شیعیان را منحرف می‌دانند. آنها با تأکید بر خطر شیعیان، تلاش می‌کنند همه اهل سنت را برضد شیعیان با خود همراه کنند.^۱

^۱ پورحسن و سیفی، «تقابل نئوسلفی‌ها با شیعیان و پیامدهای آن بر اتحاد جهان اسلام»، ص ۱۸ تا ۲۰.